

3. НАУКОВІ СЕМІНАРИ-ПРАКТИКУМИ

Віра Петрівна Чудакова,

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
науковий кореспондент Інституту
психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
психолог, тренер, старший викладач,
консультант, коуч,
м. Київ, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95]:001.895

Продовження публікацій: початок у № 2; 3–4; 5; 6; 7 за 2012 р.; у № 1 (8); 2 (9); 3 (10); 6 (13); 7 (14); 8–9 (15–16); 10 (17); 11 (18); 12 (19) за 2013 р.; у № 1 (20); 2 (21); 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27); 9–10 (28–29); 11 (30); 12 (31) за 2014 р.; у № 1 (32); 2 (33); 3 (34); 4 (35); 5 (36); 6 (37); 7 (38); 8 (39); 9 (40); 10 (41); 11 (42); 12 (43) за 2015 р.; 1 (44); 2 (45); 3 (46); 4 (47); 5 (48); 6 (49); 7 (50); 8 (51); 9 (52) за 2016 р.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ «ІННОВАЦІЙНОСТІ» В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНИХ БАЗОВИХ РИС «16 PF» – ПОКАЗНИКІВ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ (ЗА ТЕСТОМ «16 PF» Р. КЕТТЕЛЛА ТА ЕКСПРЕС ДІАГНОСТИКОЮ «ІННОВАЦІЙНОСТІ» В. ЧУДАКОВОЇ)

*IX частина, початок у № 2 (45); 3 (46); 4 (47); 5 (48); 6 (49); 7 (50); 8 (51); 9 (52); 10 (53) за 2016 р.,
продовження у наступному номері*

В публикации представлены результаты исследования психологических механизмов взаимосвязи «инновационности» в системе базовых черт личности «16PF» – показателей конкурентоспособности личности (тест «16PF» Р. Кеттелла и экспресс диагностика «инновационности» В. Чудаковой). По результатам исследования подано научно-методическое обеспечение формирования психологической готовности к инновационной деятельности и конкурентоспособности личности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационность, психологическая готовность к инновационной деятельности, модель, психолого-организационная технология, конкурентоспособность личности, психологический механизм, личностные базовые черты.

The publication presents the results of investigating of psychological mechanisms of interrelation of “innovativeness” in the system of basic traits personal “16PF” – indicators of the of the competitiveness of the individual (test “16PF” R. Cattell and rapid diagnosis of “innovativeness” V. Chudakova). According to the results of research – scientific and methodological support of the formation of psychological readiness for innovation and competitiveness of the individual.

Key words: innovative activity, innovativeness, psychological readiness for innovative activity, model, psychological and organizational technology, competitive personality, psychological mechanisms, basic personality traits.

У цьому номері пропонуємо публікацію, де розглянуто результати дослідження психологічних механізмів «інноваційності» в системі взаємозв'язку базових рис 16PF – показників конкурентоздатності особистості (за тестом 16PF Р. Кеттелла та експрес діагностикою «інноваційності» В. Чудакової).

Продовжуємо висвітлення досвіду впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів моделей «психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» У попередніх випусках журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» у рубриці «Науковий-семинар практикум»

нами здійснено опис комплексної системи науково-методичного забезпечення їх впровадження [5–15]. Пропонуємо здійснити короткий екскурс сторінками публікацій, де подано дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості»:

– I частина. Представлення загальної характеристики, історії створення та розробки, адаптації

та стандартизації, особливості використання різних форм опитувальників тесту Р. Кеттелла, що подано у журналі № 1 (44); 2 (45) 2016 р.;

– 2 частина. Представлення процедури проведення, опис тесту Р. Кеттелла (форма А), що подано у журналі № 3 (46) за 2016 р.;

– 3 частина. Представлення діагностичного компоненту дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», що подано у журналі № 4 (47) за 2016 р.;

– 4 частина. Аналіз та інтерпретація результатів первинних факторів тесту Р. Кеттелла (Форма А), що подано у журналі № 5 (48) за 2016 р.;

– 5 частина. Представлення загального дизайну дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» за тестом Р. Кеттелла (Форма А), що подано у журналі № 6 (49) за 2016 р.;

– 6 частина. Представлення розумінням того, що будь-які емпірично отримані оцінки рис особистості є системним ефектом взаємодії конституційних, індивідуальних і особистісних рис. Акцентування уваги на тому, що більш адекватним способом вивчення психологічних механізмів функціонування особистості під час інноваційної діяльності, є багатомірний системний підхід до аналізу даних. Представлення психологічних механізмів особистісної детермінації «інноваційності», як критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості, що подано у журналі № 7 (50) за 2016 р.;

– 7 частина. Представлення особливостей професійно-орієнтованої трансформації особистості у процесі інноваційної діяльності для формування її конкурентоздатності (за тестом Р. Кеттелла), що подано у журналі № 8 (51) за 2016 р.;

– 8 частина. Представлення структурно-змістовного аналізу латентних факторів 16PF особистісної детермінації «інноваційності» як показників конкурентоздатності особистості (за тестом Р. Кеттелла та експрес діагностикою «інноваційності» В. Чудакової), що подано у журналі № 9 (52) за 2016 р.;

– 9 частина. Представлення результатів дослідження взаємозв'язку вектору «інноваційність» з факторами другого рівня тесту 16 PF – показників конкурентоздатності особистості (за тестом Р. Кеттелла та експрес діагностикою «інноваційності» В. Чудакової), що подано у журналі № 10 (53) за 2016 р.

Метою цієї публікації є представлення результатів дослідження психологічних механізмів «інноваційності» в системі взаємозв'язку базових рис 16PF – показників конкурентоздатності особистості (за тестом 16PF Р. Кеттелла та експрес діагностикою «інноваційності» В. Чудакової).

За результатами дослідження подано науково-методичне забезпечення формування психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості. З метою реалізації поставленої мети було використано такі методи наукового дослідження: аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми; проведення пілотажного

дослідження; психолого-педагогічний експеримент; психолого-педагогічні діагностичні методики; метод експертних оцінок; методи математичної статистики; метод активного соціально-психологічного навчання та коучингу.

Математична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалося у межах виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки» [5].

За результатами дослідження нами було розроблено «Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності» (далі – «Технологія»). Її впровадження уможливило надання психологічної допомоги психологам, персоналу освітніх організацій, управлінцям усіх рівнів, спрямованої на розв'язання певних психологічних та організаційних проблем в умовах здійснення інноваційної діяльності. За основу взято технологічний підхід, головне призначення якого полягає у розробленні (проекуванні) та впровадженні спеціальних гуманітарних (людинознавчих) технологій, різновидом якої є психолого-організаційна технологія, спрямована на розв'язання конкретних проблем в організації.

«Технологія» містить дві взаємопов'язані та взаємодоповнюючі частини [3; 13–14]:

I. *Модель експертизи й корекції організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій* (зовнішні умови);

II. *Модель експертизи й корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності* (внутрішні умови).

Результати їх впровадження представлено в авторських публікаціях [3–8]. Кожна з моделей «Технології» відповідає дослідженню внутрішніх та зовнішніх умов упровадження інновацій та містить такі основні компоненти: інформаційно-смысловий, діагностично-інтерпретаційний, прогностичний, корекційно-розвивальний.

У цій публікації продовжуємо розгляд однієї зі складових авторської «Технології» – «2.1. Моделі експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» [5–17]. Для проведення цього етапу дослідження використано валідний та надійний психолого-діагностичний інструментарій, що дав змогу дослідити наступні оцінні показники та параметри, уже описані у цьому виданні [5–15]: 1) *інтегральний показник «інноваційність»* дозволяє визначити та оцінити стан рівня інноваційності (позитивний, нульовий, негативний); тенденцію персоналу освітніх організацій до здійснення інновацій (теоретико-інтелектуальний, емоційно-практичний);

2) *інтегральну характеристику «задоволеності професійною діяльністю»*, що охоплює: задоволеність професією; ставлення до діяльності в нинішній

час та у перспективі; задоволеність життєвих потреб у процесі професійної діяльності;

3) *інтегральну характеристику «самоусвідомлення себе як професіонала (фахівця)»*, складниками якої є: самооцінка професійно важливих якостей; локус контролю (два варіанти) – суб'єктивний локус контролю; рівень суб'єктивний локус контролю, що буде розглянуто детально у цій публікації;

4) *інтегральну характеристику мотиваційних показників*, складниками якої є: спрямованість мотивації; самоактуалізація особистості; мотиваційний профіль – мотиваційна тенденція особистості (споживча і особистісно-розвивальна або виробнича спрямованість мотивації); ставлення до самовдосконалення;

5) *індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольовий контроль*, що містить: вольовий самоконтроль, поріг активності, а також «індивідуально-психологічні особливості особистості».

Дослідження психологічних механізмів взаємозв'язку «інноваційності» в системі особистісних базових рис «16 PF»

Продовжуємо представлення результатів дослідження – науково-методичне забезпечення формування психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспроможності особистості (початок у попередніх номерах цього видання у публікаціях автора [6–15]). У попередній публікації [10] розглянуто структурно-змістовний аналіз латентних факторів особистісної детермінації «інноваційності» персоналу освітніх організацій. У поточній публікації розглянемо психологічні механізми інтегрального показника «інноваційність» у системі взаємозв'язку базових рис особистості 16PF [16]. Для їх дослідження використано тест 16PF Р. Кеттелла [1; 2; 4; 6–8] та експрес діагностику «інноваційності» В. Чудакової [16; 17]. З метою здійснення математично-статистичної обробки емпіричних даних використано комп'ютерний пакет статистичних програм SPSS (версія 20), зокрема проведено кореляційний аналіз.

На емпіричному рівні ці системні ефекти оцінюють засоби спеціалізованого статистичного методу – факторного аналізу, де виявлено головні компоненти (фактори) на емпіричному рівні. Вони постають альтернативою семантичному (змістовному) узагальненню та відображають реально функціонуючу внутрішню структуру системи, що досліджується. Водночас з якісним аналізом, вербальним визначенням змісту та співвідношенням термінів, які відображають складову системи (інноваційної діяльності), на емпіричному рівні виконується вимір та оцінювання зв'язків її складових. Кореляційний аналіз визначає складові інноваційного процесу, що підвищують рівень цільових показників «інноваційності» – критеріїв ефективності інноваційної діяльності. Подальший факторний аналіз надає уявлення про конгломерати співіснуючих та детермінованих спільними чинниками емпіричних показників, що надає опис структури й організації властивостей і складових системи. Фактори другого рівня надають уявлення про ієрархічну організацію системи.

Під час з'ясування емпіричної структури системи виникає нова можливість для вивчення природи її психологічних закономірностей. Вона полягає у вивченні зв'язків між латентними факторами системи та будь-якими параметрами системи, які можуть бути оцінені – це шлях до використання системоутворювальних факторів системи, за умови значних кореляцій. Управління системою (у нашому випадку – інноваційною діяльністю) здійснюють через свідомий вплив на такі фактори у внутрішній структурі системи, що досліджуються. Кінцевою метою системного вивчення інноваційної діяльності як системи є керування нею, тобто цілеспрямоване формування внутрішніх і зовнішніх умов для інтенсифікації процесів, підвищення якості, динамічного коригування тощо [16].

Кореляційний аналіз А. Д. Наследов тлумачить як перевірку гіпотез про зв'язки між змінними з використанням коефіцієнта кореляції, що постає мірою прямої чи оберненої пропорційності між двома змінними [3; 16]. На думку інших науковців, це метод статистичного дослідження взаємозалежності між змінними, пов'язаний з кореляційними відношеннями. Кореляційний аналіз є одним методом вирішення теоретичних задач і містить комплекс більш широко застосованих статистичних процедур під час розробки тестових та інших методик діагностики, визначення їх надійності та валідності. Наявні процедури кореляційного аналізу дають змогу визначити ступінь значущості зв'язків між змінними, встановити міру та вплив однієї з ознак на результативну ознаку [16].

За результатами кореляційного аналізу емпіричних даних поточного дослідження визначено значущі взаємозв'язки показників (*табл. 1*), які відображають психологічний механізм тенденції (спрямованості) персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. Вона детермінує «інноваційність» на рівні рис першого та другого рівнів 16PF [1; 2; 6–8], що є неусвідомлюваними та конституційно зумовленими. Неуважність до рівня конституційних факторів, як зазначалося раніше [16; 17], призводить до значної кількості звільнень молодих учителів (персоналу освітніх організацій). Це відбувається через протиріччя між структурою їхньої особистості та вимогами професійної діяльності, унаслідок неможливості значних структурних змін в особистості з причини їх конституційно зумовленої стійкості. Подолати ці протиріччя можна за допомогою засобів спеціальної психологічної підготовки (тренінг, коучинг, консультування) [16]. Отже, інноваційну діяльність можна визначити як особливий енергетично підвищений стан особистості, відмінний від типового стану персоналу освітніх організацій у навчально-виховному процесі. Інакше кажучи, на рівні глибинних конституційних факторів умовою успішності інноваційного процесу є багатомірна глобальна активізація (тонізація) мозкових структур.

З метою дослідження психологічного механізму, що детермінує «інноваційність», нами було проаналізовано співвідношення вектора «інноваційність»

Таблиця 1

Кореляції показника «інноваційність» з базовими рисами і вторинними факторами тесту 16PF та рівень їх значущості у порядку зменшення

Показники дослідження	r	P
L+ Підозрілість (недовірливий, не дає себе провести, ревнивий)	0,31	0,001
I+ М'якість (чутливий, має художнє мислення, нетерплячий, вимогливий)	0,30	0,002
G+ Сила «над-Я» (добросовісний, моралістичний, акуратний)	0,29	0,003
F2-КОРТИКАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ	0,23	0,014
Q1+ Радикалізм (гнучкий, експериментуючий, вільно мислячий)	0,22	0,021
F5-ЕКСТРАВЕРСІЯ	0,21	0,025
O+ Інтропунітивність (звинувачує себе, невпевнений, чутливий до зауважень)	0,20	0,030
H+ Сміливий (дерзкий, емоційний, артистичний)	0,19	0,040
F3-НЕЙРОТИЗМ	0,18	0,050
C+ Сила «Я» (емоційно стійкий, зрілий, спокійний, реалістичний)	0,16	0,069
F+ Безпечний (життєрадісний, веселий)	0,16	0,067
F1-НОНКОНФОРМИЗМ	0,16	0,072
Q3+ Контроль бажань (має високий самоконтроль поведінки, вміє підкорюватись правилам)	0,14	0,088
N+ Проникливість (досвідчений, тактовний, свідомо лояльний)	0,13	0,115
A+ Афектотимія (відкритий, легкий, схильний до спілкування, сердечність, добрий)	0,11	0,144
Q2+ Самодостатність (самостійний, віддає перевагу власним рішенням)	0,10	0,175
F4-ОПТИМИСТИЧНО-ПОЗИТИВНА-МРІЙЛИВІСТЬ	0,09	0,198
M+ Мрійливість (розвинуті уява, фантазія, абстрактне мислення)	0,06	0,285
V+ Високий інтелект (має логічне мислення, кмітливий)	0,05	0,329
Q4+ Фрустрованість (захоплений планами, напружений, втомлений)	0,05	0,328
E+ Домінантний (самовпевнений, схильний до лідирування, не поступливий)	0,02	0,436

з базовими рисами 16PF першого та другого рівня. Його просторове відображення подано на рисунку 1 у порядку зменшення (внаслідок багатомірності простору рис проекції відображені приблизно). Як зрозуміло з таблиці 1, значущими ($P < 0.05$) є фактори до «нейротизму» включно. Розглянемо кореляційні взаємозв'язки показника «інноваційність» зі значущими факторами першого та другого рівня тесту 16PF [16].

Формування і розвиток складових особистості учнів персоналом освітніх організацій на рівні операцій полягає в постійному активному коригуванні за відхиленнями. Якщо учень правильно виконує

завдання, поводить себе бездоганно, знаходиться у прийнятному внутрішньому стані, то персонал освітніх організацій не звертає на нього уваги. Лише за «відхилення» від стандарту поведінки, мови, навчальних дій вони переводять увагу на учня, який сприймає «відхилення» у контексті ситуації, миттєво приймає рішення щодо корекції та здійснює вплив, що повертає його до норми [16].

Унаслідок того, що будь-який учень «відхиляється» від норми, персонал освітніх організацій постійно перебуває в стані очікування «відхилення», тобто «підозрює» потенційне відхилення. Це дозволяє

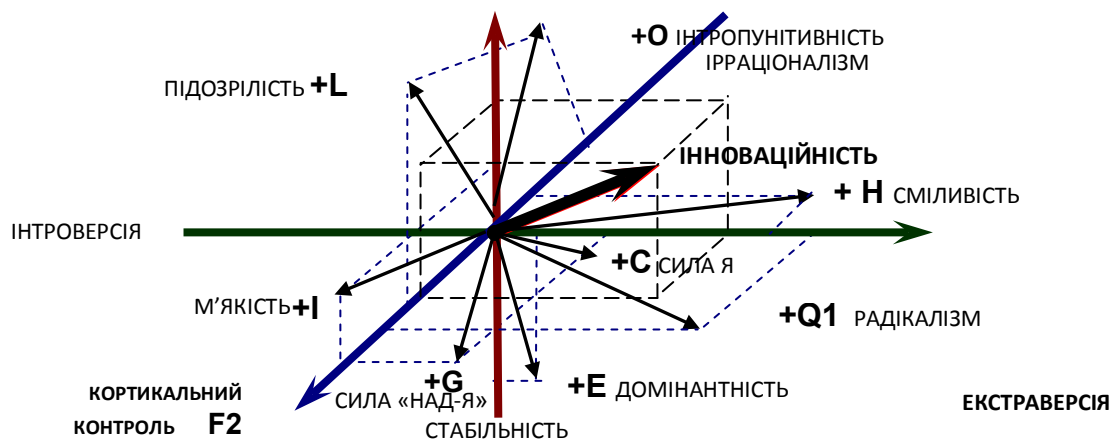

Рис. 1. Модель просторового співвідношення вектора «інноваційність» з базовими рисами 16PF першого і другого рівня

заздалегідь попереджати небажані поведінкові «відхилення» превентивних педагогічних заходів у схильних до цього учнів. Інноваційна діяльність фактично є інструментом ситуативного чи попереджувального впливу задля коригування чи відвернення відхилення учнів. Отже, найбільша кореляція показника «інноваційність» з фактором L+ Підозрілість (недовірливий, не дає себе провести, ревнивий) цілком виправдана і є педагогічно необхідною соціально-рольовою стратегією, автоматизованою завдяки чисельним повторам до рівня установки (спрацьовує мимовільно).

Присутність G+ Сила «над-Я» (добросовісний, моралістичний, акуратний) також є виправданою. Тому значущі актуалізовані особистісні морально-етичні конструкти постають еталоном виразності. Завдяки значній кількості використань ця риса також стає активною першочерговою установкою та критерієм прийняття педагогічних рішень про втручання в разі «відхилення» учнів.

Особливої уваги потребує фактор I+ М'якість (чутливий, має художнє мислення, нетерплячий, вимогливий). По-перше, чутливість важлива для здійснення акту сприйняття «відхилення» та його ідентифікації за педагогічними критеріями (чи потрібне втручання). По-друге, внаслідок значної кількості об'єктів сприйняття, увага персоналу освітніх організацій розфокусована на всіх учнів, а фокусується у момент «відхилення» його від норми.

Таким чином, фактори L+, G+, I+ – це взаємно узгоджені складові рівня рис особистості, які є компонентами та особистісними детермінантами цілісного циклу педагогічного впливу персоналу освітніх організацій на учнів з метою корекції. Вона здійснюється багато разів за день, чим «відтреновує» майже до автоматизму педагогічні дії персоналу.

Наявність на четвертому місці F2 «кортикально-го контролю» не випадкова та зрозуміла. Якщо враховувати, що чутливість, схильність підозрювати (у розумінні очікування «відхилення»), а особливо момент педагогічного впливу, є експресивним, емоційним «сплеском» почуттів, після чого відбувається перехід особистості персоналу освітніх організацій у звичайний стан. Риса «кортикальний контроль» на нейрофізіологічному рівні є проявом гальмівного процесу, спрямованого вниз на імпульсивні поведінкові прояви (кора гальмує центральні та базальні відділи мозку).

Психологічний механізм педагогічного впливу на учня персоналу освітніх організацій полягає в передачі (ініційованні) енергії власного емоційного сплеску, достатнього для самокорекції учнем власного поведінкового відхилення. Конституційно інтровертовані учні потребують незначного впливу, а екстравертовані – сильного. За цих умов учні тренують вміння персоналу освітніх організацій адекватно реагувати на їхнє відхилення різних конституційних типів. Такий інвертований погляд є корисним для організації психологічного тренінгу навичок психологічного впливу в контексті модуляції його інтенсивності (сили).

Наявність Q1+ Радикалізм (гнучкий, експериментуючий, вільно мислячий) – це очевидна необхідність для протікання інноваційної діяльності. Також зрозуміло є наявність кореляції показника «інноваційність» з екстраверсією та її складовою – H+ Сміливий (зухвалий, емоційний, артистичний). Ключовий зміст педагогічної діяльності – це активний зовнішній вплив на учнів, що потребує впевненості як невербального підсилювача впливу. До того ж, його здійснює персонал освітніх організацій як артистичну експресивну роль.

Значуща кореляція інноваційності з фактором O+ Інтропунітивність (звинувачує себе, невпевнений, чутливий до зауважень) на перший погляд є гендерним наслідком (більшість із них – це жінки, які можуть мати підвищену критичність). Поглиблений розгляд специфіки педагогічного процесу може визначати його психологічним інструментом методичного самовдосконалення. За результатом коригуючого впливу у них миттєво спрацьовує оцінювальний психічний процес стосовно власної ефективності. Отже, *інтропунітивність* – це обернений на себе та відтренований у чисельних ситуаціях процес педагогічної взаємодії з учнями, рефлексивний акт оцінювання результативності впливу і витоків його недосконалості у собі.

Останнім у переліку значущих кореляцій «інноваційності» є «нейротизм», що постає проявом підвищеного «емоційного тону» персоналу освітніх організацій. У системі кореляцій він є значущим для інноваційної діяльності з точки зору необхідності перегляду попереднього стереотипу здійснення педагогічних впливів та операцій. Будь-які дії, що виконуються вперше, потребують підвищеного рівня психічної енергії, напруження, бажання, почуттів тощо. Персонал освітніх організацій не доводить себе до невротичного виснаження, значної тривоги. Однак, якщо виникає професійна необхідність та потреба у підсилненні власної впливовості, то персонал практикує короткі, сильні та контрольовані емоційні «сплески» [16].

У наступному номері детально розглянемо проблему особливостей і результати дослідження психологічних відмінностей персоналу освітніх організацій з позитивною та негативною інноваційністю як показника їх конкурентоздатності.

Продовження публікації у наступному номері.

Ми будемо Вам вдячні за зворотний зв'язок за адресою: chudakovav@ukr.net; nika777vera@mail.ru

Використані літературні джерела

1. Методика многофакторного исследования личности Кэттелла [Электронный ресурс] // Psylab. Info. – энциклопедия психодиагностики : [сайт]. – Режим доступа: http://psylab.info/Методика_многофакторного_исследования_личности_Кэттелла. – Загл. с экрана.

2. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла [текст]: учеб.-метод. пособие / А. Н. Капустина. – СПб. : Речь, 2007. – 100 с. – (Серия: «Практикум по психодиагностике»).

3. *Наследов А. Д.* Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных : учеб. пособие [текст] / А. Д. Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.

4. *Рогов Е. И.* Настольная книга практического психолога в образовании: Учебное пособие [текст] / Е. И. Рогов. – М.: Владос, 1996. – 529 с.

5. *Чудакова В. П.* Управлінська компетентність керівників з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи [текст] / В. П. Чудакова // Управління школою. – 2012. – № 19–21 (355–357) липень. – С. 10–20.

6. *Чудакова В. П.* Інтегральна характеристика «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості» – критерій сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2015. – № 9 (40) вересень. – С. 38–44.

7. *Чудакова В. П.* Використання опитувальника Кеттелла у дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості [текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 2 (45) лютий. – С. 40–47.

8. *Чудакова В. П.* Тест Р. Кеттелла (Форма А) та процедура проведення дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності [текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 3 (46) березень. – С. 46–55.

9. *Чудакова В. П.* Діагностичний компонент дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», за тестом Р. Кеттелла (Форма А), як критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 4 (47) квітень. – С. 50–57.

10. *Чудакова В. П.* Тест Р. Кеттелла (Форма А), аналіз та інтерпретація результатів дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості інноваційності та конкурентоздатності [текст] / В. П. Чудакова // Освіта

та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 5 (48) травень. – С. 60–68.

11. *Чудакова В. П.* Загальний дизайн дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості як показник конкурентоздатності за тестом Р. Кеттелла (Форма А) [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 6 (49) червень. – С. 37–48.

12. *Чудакова В. П.* Психологічні механізми особистісної детермінації «інноваційності» – показник конкурентоздатності особистості [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 7 (50) липень. – С. 47–52.

13. *Чудакова В. П.* Особливості професійно-орієнтованої трансформації особистості у процесі інноваційної діяльності для формування її конкурентоздатності (за тестом Р. Кеттелла) [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 8 (51) серпень. – С. 51–56.

14. *Чудакова В. П.* Структурно змістовий аналіз латентних факторів 16PF особистісної детермінації інноваційності як показників конкурентоздатності особистості (за опитувальниками Р. Кеттелла та експрес діагностикою інноваційності В. Чудакової) [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 9 (52) вересень. – С. 46–50.

15. *Чудакова В. П.* Дослідження взаємозв'язку вектору «інноваційність» з факторами другого рівня тесту 16 PF – показників конкурентоздатності особистості (за опитувальниками Р. Кеттелла та експрес діагностики «інноваційності» В. Чудакової) [текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 10 (54) жовтень. – С. 42–48.

16. *Чудакова В. П.* Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.10 / В. П. Чудакова ; Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 24 с.

17. *Чудакова В. П.* Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Віра Петрівна Чудакова ; Ін-т психол. імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2016. – 474 с.